

REHÎ-YÎ MUEYYİRÎ'NİN GAZELLERİNDE
ÇEŞİTLİ İSİM VE SIFATLARLA ANILAN SEVGİLİ
BELOVED BY VARIOUS NAMES AND ADJECTIVES IN THE GHAZALS OF
RAHI-YE MOAYYERİ

PELİN SEVAL ESEN

Arş. Gör. Dr. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Res. Assist. Dr. Gaziosmanpaşa University, Faculty of Science and Letters, Department of Turkish language and
Literature

pelins.c@hotmail.com

 <https://orcid.org/0000-0002-5922-5613>

Atıf / Citation

Esen, P. S. 2020. "Rehî-yî Mueyyirî'nin Gazellerinde Çeşitli İsim ve Sıfatlarla Anılan Sevgili".
Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi - Journal of Turkish Researches Institute. 67, (Ocak-
January 2020), 379-394

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü- *Article Types* : Araştırma Makalesi-Research Article
Geliş Tarihi- *Received Date* : 14.05.2019
Kabul Tarihi- *Accepted Date* : 12.12.2019
Yayın Tarihi- *Date Published* : 31.01.2020
 : <http://dx.doi.org/10.14222/Turkiyat4177>

İntihal / Plagiarism

This article was checked by iThenticate programında bu makale taranmıştır.

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi - *Journal of Turkish Researches Institute*

TAED-67, Ocak - *January* 2020 Erzurum. ISSN-1300-9052

www.turkiyatjournal.com

<http://dergipark.gov.tr/ataunitaed>

REHÎ-YÎ MUEYYİRÎ'NİN GAZELLERİNDE
ÇEŞİTLİ İSİM VE SIFATLARLA ANILAN SEVGİLİ
BELOVED BY VARIOUS NAMES AND ADJECTIVES IN THE GHAZALS
OF RAHI-YE MOAYYERİ

PELİN SEVAL ESEN

Öz

Aşk mefhumu divan şiirinde en çok işlenen konulardan biridir. Aşk-âşık-maşuk hemen hemen tüm divan şairleri tarafından kullanılmış, divan şiirinin vazgeçilmez, ortak kalıplarındandır. Aşkın söz konusu edildiği şiirlerin merkezinde sevgili vardır.

Divan şiirinde sevgili ile ilgili kullanılan benzetmeler oldukça zengindir. Ay, âb-ı hayat, bahar, canan, dost, fitne, huri, sanem, şah, sultan, servi, şuh, dilber, bîvefa, dildar, dilara, gül, gülizar, melek, mum, saki, peri gibi birçok kelime çoğu zaman istiare yoluyla sevgiliyi ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu kelimelerden bazıları sevgilinin müşebbehünbihi durumunda olup bazıları sıfattır; fakat hepsi beyitlerde yeri geldikçe sevgilinin doğrudan doğruya ismi gibi kullanılmaktadır.

Modern dönem İran şairlerinden, Rehî mahlaslı Muhammed Hüseyin Mueyyirî de gazellerinde sevgiliyi teşbih, istiare ve kinaye yoluyla ahu, avcı, ay, aziz, bahar, can, güneş, gül, peri, put, saki, şuh, şule, şahit, yıldız gibi çeşitli isim ve sıfatlarla anmıştır.

Çalışmada Rehî'nin sevgili için kullandığı bu isim ve sıfatlar kısaca açıklanmış; şairin bu isim ve sıfatları sevgiliyle ilişkilendirerek nasıl kullandığı gazellerinden getirilen örnek beyitlerle incelenmiştir. Bu isim ve sıfatlar Farsça alfabetik sıraya göre başlıklandırılmıştır. Başlıkların yanındaki dipnotta şairin divanındaki ilgili benzer örneklerin sayfa numarası ve beyit numarası verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Rehî, aşk, sevgili, gazel

Abstract

The notion of love is one of the most studied subjects in diwan poetry. Love-lover-beloved is used by almost all ottoman poets and is one of the indispensable, common forms of diwan poetry. Beloved is at the center of the poems in which love is concerned.

The parables used in the diwan poetry about beloved are quite rich. Like moon, water of life, spring, friend, intriguer, houri, image, rose, king, cypress, seductive, belle, unfaithful, angel, candle, sake, fairy many words they are often used to express beloved through simile. Some of these words likened of the beloved and some are adjectives; but all of them are used as the name of the beloved directly in couplets.

Modern period Persian poets, name Rahi, Mohammad Hoseyin Moayyeri in own ghazals beloved like gazelle, hunter, moon, saint, spring, life, sun, rose, fairy, image, flame, witness, star agreed with various names and adjectives.

In the study, these names and adjectives used by the hostage for the beloved are briefly explained. how the poet used these names and adjectives by associating with his beloved was examined with the sample couplets brought from the ghazals. These names and adjectives are listed in Persian alphabetical order. In the footnote next to the headings, the page number and the couplet number of the similar examples in the poet's diwan are given.

Key Words: Rahi, love, beloved, ghazal

Structured Abstract

Although ottoman poetry deals with various subjects such as separation, longing, death, love of nature, love of homeland, freedom, it is mainly based on love. Especially in the poems written in the form of ghazal verse, the main subject is love. This love is the basis of many couplets, both divine and human. Love-lover-loved is an indispensable, common pattern of ottoman poetry used by almost all ottoman poets. Love in ottoman poetry is unilateral; it represents an intense, endless and passionate emotion, which is more or less in love and more or less in love.

In the center of the poems in which love is concerned, there is a beloved. The analogies and imaginations used for the lover are varied and rich, but the lover type has invariant qualities. Beloved silver skin, bow eyebrows, arrow eyelashes, cypress height, bright forehead, rose cheeks, daffodil eyes, tulip-faced, thin waist, long and black hair, has features such as musky scent. Always young and beautiful, afflicting his lover with pain and anguish, never showing interest in him or responding. The parables used in the diwan poetry about beloved are quite rich. Like moon, water of life, spring, friend, intriguer, houri, image, rose, king, cypress, seductive, belle, unfaithful, angel, candle, sake, fairy many words they are often used to express beloved through simile. Some of these words likened of the beloved and some are adjectives; but all of them are used as the name of the beloved directly in couplets.

Modern period Persian poets, name Rahi, Mohammad Hoseyin Moayyeri in own ghazals beloved like gazelle, hunter, moon, saint, spring, life, sun, rose, fairy, image, flame, witness, star agreed with various names and adjectives. For example there are many similarities between lover and sun in point of unique beauty, being one, the lover's heart, the life of the lover, the inaccessibility, the location of the illumination, the spread of fame to the whole world, the brightness of the face, the enlightenment of the world with the features of the lover. Other sample are these: poems are said to be likened to the beloved especially by the fact that gazelle are musk and the beauty of their eyes; however, with the beauty, timidness, elegance, fast and agile, easily obtainable aspects of the interest between ahu and beloved are established. Spring, which is the most mentioned season in ottoman literature, is the season in which life and nature are revived, roses, flowers bloom, vineyards and gardens beautified, lovers sing tune in front of their lovers, and entertainment assemblies are established. The words shah, sultan, inn, sovereign and sultan are among the elements most likened to lover. Beloved beauty, heart, is the sultan of the realm of life and property. The leader of the beauties. Justice and bestowal are requested from hers, the country of beauty becomes abad with hers.

Rahi Moayyeri was born in Teheran in 1288/1869 and lost his father shortly after his birth and grew up with his mother. He received his first education from his mother and became acquainted with art and poetry on his occasion. First, middle and high school and then began working as a civil servant of education, going to countries such as Turkey, Russia, Italy, France, Afghanistan, has joined the literary and cultural meetings here. Having been interested in poetry, painting and music since childhood, Rehi discovered his talent in these areas and began writing poetry during his youth. During this period, he became famous for his first rubais published in the literary magazine of the time. The poet wrote more loving ghazals and showed his talent and knowledge in music by writing in the form of scandals. One of the followers of classical poets, the poet wrote poems in all patterns of classical poetry. Rahi Moayyeri died of cancer in Teheran at the age of fifty-nine in 1347/1928.

As a result of the analysis of 155 poems of the poet's 1112 couplets, his beloved notion was either found directly under the name or used instead of the name: sun (3), gazelle (2), fetish (2), image (1), spring (2), fairy (2), fairy noble (1), fairy faced (1), star (1), life (2), life-giving (1), life-peace of mind (1), monarch (1), sultan(2), harvest (1), beauties (2), belle (1), peace of mind (1), fellow (2), sake (4), cypress (4), silver-skinned (1), witness (5), fire (1), wax (3), seductive (1), sobh-morning (1), hunter (2), saint-valued (4), sedition (1), star (1), rose (10), rose tree (1), tulip faced (3), moon (6), sweet lips (3), prose (1), loved (13). According to the frequency of use given in parentheses besides the words, the poet used the words rose, moon, witness and cypress, moon for his beloved respectively.

Giriş

Divan şiiri ayrılık, hasret, ölüm, doğa sevgisi, vatan sevgisi, hürriyet gibi çeşitli konuları ele alsada esas olarak aşk konusu üzerine kurulmuştur. Özellikle gazel nazım şeklinde kaleme alınan şiirlerde asıl işlenen konu aşktır. Bu aşk gerek ilahi gerekse beşeri olsun pek çok beytin esasını oluşturmuştur. Aşk-âşık-maşuk hemen hemen tüm divan şairleri tarafından kullanılmış divan şiirinin vazgeçilmez, ortak kalıplarındandır. Divan şiirinde söz konusu edilen aşk tek taraflıdır; yoğun, sonsuz ve tutkulu bir duyguyu temsil eder, daha çok aşığı ilgilendiren ve âşıktaki haddinden fazla bulunan bu duygu maşukta yoktur veya yok denecek kadar azdır (Erkal 2009: 55; Pala 2012: 38).

Aşkın söz konusu edildiği şiirlerin merkezinde sevgili vardır. Sevgiliyle ilgili kullanılan benzetmeler, tasavvurlar çeşitli ve zengin olmakla birlikte sevgili tipinin değişmez vasıfları vardır. Sevgili gümüş tenli, yay kaşlı, ok kirpikli, servi boylu, parlak alınlı, gül yanaklı, nergis gözlü, lale yüzlü, ince belli, uzun ve siyah saçlı, misk kokulu gibi niteliklere sahiptir. Her daim genç ve güzeldir, aşığına acı ve ıstırap verir, ona hiçbir zaman ilgi göstermez ve karşılık vermez. Tüm özellikleriyle çeşitli benzetmelere konu olan sevgili şiirlerde ay, âb-ı hayat, bahar, can, canan, dost, fitne, huri, mahbup, maşuk, Hızır, Yusuf, Süleyman, güzel, sanem, şah, sultan, servi, şuh, tabip, dilber, bîvefa, dildar, dilara, gül, gülizar, melek, mum, saki, peri, peri yüzlü, mutrib, yar gibi birçok kelimeyle çoğu zaman *istiare* yoluyla anılmıştır (Pala 2012: 401-402; Tolasa 2001: 149; Ay 2009: 121). Bu kelimelerden bazıları sevgilinin müşebbehünbihi durumunda olup bazıları sıfattır; fakat hepsi beyitlerde yeri geldikçe sevgilinin doğrudan doğruya ismi gibi kullanılmaktadır.

Modern dönem İran şairlerinden, Rehî mahlaslı Muhammed Hüseyin Mueyyîrî de gazellerinde sevgiliyi teşbih, *istiare* ve kinaye yoluyla ahu, avcı, ay, aziz, bahar, can, güneş, gül, peri, Pervin, put, saki, şuh, şule, şahit, yıldız, yar gibi çeşitli isim ve sıfatlarla anmıştır.

Rehî Mueyyîrî 1288/1869 yılında Tahran'da doğmuş, doğumundan kısa süre sonra babasını kaybetmiş, annesiyle büyümüştür. İlk eğitimini annesinden almış, sanat ve şiirle onun vesilesiyle tanışmıştır. İlk, orta ve lise eğitiminin ardından devlet memuru olarak çalışmaya başlamış, Türkiye, Rusya, İtalya, Fransa, Afganistan gibi ülkelere giderek buralarda edebî ve kültürel toplantılara katılmıştır (Mueyyîrî 1379 hş.: 17-22; Sebûr ve Beyât, 1387 hş. s. 260).

Çocukluk çağından itibaren şiir, resim ve müziğe ilgi duyan Rehî, bu alanlardaki yeteneğini keşfetmiş, gençlik döneminde şiir yazmaya başlamıştır. Bu dönemde, ilk rubaisinin dönemin edebiyat dergisinde yayınlanmasıyla ün kazanmıştır (Mueyyîrî 1395 hş.: 17-19; Sebûr ve Beyât, 1387 hş. s. 260-261). Şair daha çok âşıkane gazeller kaleme almış, müzikteki yeteneğini ve bilgisini teraneler yazarak göstermiştir. Klasik dönem şairleri takipçilerinden olan şair, gazel, kaside, mesnevi, rubai ve kıt'a gibi klasik şiirin tüm kalıplarında şiirler yazmıştır. Şiirlerini sebk-i hindi ve sebk-i irâkî arasında kendine has üslubuyla; Sa'dî, Hâfız, Mevlânâ, Sâib, Nizâmî, Baba Figânî gibi büyük şairlerin etkisi altında; açık, şeffaf, akıcı bir dille kaleme almıştır (Mueyyîrî 1395 hş.: 18; Hâkimi 2012: 157; Sebûr ve Beyât, 1387 hş. 268).

1347/1928 yılında elli dokuz yaşında kanser hastalığından Tahran'da hayatını kaybeden şairden *Sâye-i Omr* adlı divanı ve ölümünden sonra kardeşi tarafından yayınlanan *Azâde* adlı eseri, dağınık şiirleri ve teraneleri kalmıştır (Mueyyîrî 1395 hş.: 22; Sebûr ve Beyât, 1387 hş. 264-265). Çalışmada şairin *Sâye-i Omr*, *Azâde* adlı eserlerini, teranelerini ve

daha birçok şiirini kapsayan; Keyûmers-i Keyvân tarafından *Dîvân-i Kâmil-i Rehî-yi Mueyyirî* adıyla hazırlanan eser esas alınarak 1112 beyitten oluşan 155 gazeli incelenmiştir. Rehî-yî Mueyyirî gazellerinde sevgili için şu isim ve sıfatları kullanmıştır:

1. آفتاب/Âftâb, مهر/Mihr-Güneş¹

Güneş; doğuşu ve batışı, rengi ve görünümü, ışığı, sıcaklığı, hayat vermesi, gökyüzündeki yeri; ay, yıldızlar, burçlar ve diğer gezegenlerle münasebeti gibi çeşitli açılardan divan şairine zengin bir ilham kaynağı olmuştur (Ay 2009: 119).

Eşsiz güzelliği, tek olması, âşğın gönlündeki makamı, âşğa hayat vermesi, ulaşılmazlığı, bulunduğu yeri aydınlatması, şöhretinin bütün âleme yayılması, yüzünün parlaklığı, gelişiyi gönüllerin aydınlanması, gidişiyi âşğın dünyasının kararması, göz kamaştırıcı güzelliği gibi özellikleriyle divan şairinin ana karakteri olan sevgili ile güneş arasında pek çok benzerlik ilgisi kurulmaktadır (Enverî 1383 hş.: I, 31; Ay 2009: 119; Tolasa 2001: 157).

Rehî de tüm bu münasebetlerle şiirlerinde sevgiliyi güneşe benzeterek istiare yoluyla sevgiliye güneş demiştir; aşağıdaki beytinde sevgilinin gözden kaybolmasını, güneşin geceleri kaybolmasıyla ilişkilendirerek bu durumu matem elbisesi giyip yas tutmaya benzetmiştir:

مهر منیر را نبود جامهٔ سیاه ای آفتاب حسن سیه پوش کیستی؟

(Mueyyirî 1395 hş.: 162/1)

Aydınlık güneş siyah elbise giymez; ey güzellik güneşi, kimin için yastasın?

2. آهو/Âhû-Ahu²

Ahu şiirlere özellikle misk hâsıl etmesi ve gözlerinin güzelliği ile sevgiliye benzetilerek söz konusu edilmektedir; bununla birlikte güzelliği, ürkekliği, zarıflığı, hızlı ve çevik oluşu, kolay elde edilemez oluşu yönleriyle ahu ve sevgili arasında çeşitli ilgiler kurulmaktadır (Enverî 1383 hş.: I, 41; Tolasa 2001: 157).

Şair aşağıdaki beytinde ahunun ürkek hâlini sevgilinin hâline benzeterek sevgiliden ürkek bir ceylan olarak bahsetmiş; ceylan ve kirpik kelimelerini birlikte kullanıp tenasüp sanatından faydalanarak sevgilinin gözlerinin güzelliğini dile getirmiştir:

که بود آن آهوی وحشی چه بود آن سایه مژگان که تاب از من ستاند امروز و خواب از من ربود امشب

(Mueyyirî 1395 hş.: 229/3)

O ürkek ahu kimdi? O kirpiğin gölgesi neydi de bugün sabrımı tüketti, bu gece uykumu çaldı.

3. بوت/But-Put, صنم/Sanem-Sanem³

Divan şiirinde sevgili güzelliği, güzel yüzünlüğü ve taş kalpliliği yönüyle puta benzetilmektedir (Enverî 1383 hş.: I, 107; Kardaş 2012: 135). Sevgilinin puta benzetilmesiyle, sevgilinin, daha çok kilise duvarlarında görülen, mozaik işlemeli, şaşalı put tasvirlerindeki kadar güzel olduğu anlatılmak istenmektedir (Pala 2012 78-79).

¹ Başka örnek beyit için bk.: Mueyyirî 1395 hş.: 148/5.

² Başka örnek beyit için bk.: Mueyyirî 1395 hş.: 164/5.

³ Başka örnek beyit için bk.: Mueyyirî 1395 hş.: 228/4.

Rehî de put kavramının bu özelliklerinden faydalanarak sevgiliye put ve sanem demiş; put gibi güzel, gönül açan ancak taş kalpli sevgilinin acımasızlığına, merhametsizliğine ve ayrıca dudaklarının güzelliğine işaret etmiştir:

دردا که نیست ز آن بت نوشین لب ما را نه بوسه ای و نه آغوشی

(Mueyyîrî 1395 hş.: 91/6)

Ne yazık ki o tatlı dudaklı sevgiliden ne bir öpücük vardır bize ne de bir kucaklama.

ای غم مگر تو یار شوی ورنه بارهی دل دشمن است و آن صنم دلفروز هم

(Mueyyîrî 1395 hş.:171/5)

Ey gam, Rehî'ye ancak sen dost olursun; çünkü [ona] gönül de düşman, o gönül aydınlatan sevgili de.

4. بهار/Behâr-Bahar, نوبهار/Nevbehâr-İlkbahar⁴

Divan edebiyatında en çok adı geçen mevsim olan bahar mevsimi, hayat ve doğanın yeniden canlandığı, güllerin, çiçeklerin açtığı, bağ ve bahçenin güzelleştiği, âşıkların sevgililerinin karşısında nağmeler söylediği, eğlence meclislerinin kurulduğu mevsimdir (Tolasa 2001: 157; Uzunoğlu Sayın 2018: 54). Bahar mevsiminin güzellik, canlılık, gençlik, mutluluk mevsimi olması nedeniyle sevgili özellikle sevgilinin yüzü ve yanağı, bahara benzetilmekte; sevgili şiirlerde bahar, ilkbahar isimleriyle anılmaktadır (Pala 2012: 54; Sefercioğlu 2017: 314).

Rehî'nin sevgilisi de bahardır, ilkbahardır; bahar gibi güzel, taze, canlı, mutlu, iştisamlıdır; aşığına neşe verir:

می دهم مستی به دلها گرچه مستورم ز چشم بوی آغوش بهارم در چمن پیچیدهام

(Mueyyîrî 1395 hş.: 133/3)

Her ne kadar gözden uzak olsam da gönüllere sarhoşluk veririm, baharımın kucağının umuduyla çimene sarılırım.

با یاد رنگ و بوی تو ای نو بهار عشق همچون بنفشه سر به گریبان کشیدهام

(Mueyyîrî 1395 hş.: 127/2)

Ey ilkbahar; görkemini yâdıyla, menekşe gibi yaprakların arasından baş çıkarırım.

5. پروین/Pervîn-Pervin

Ülker yıldızı, Peren, Süreyya adlarıyla da bilinen, bir takımyıldız olan Pervin şiirlerde genellikle sevgilinin benlerine benzetilir. Sevgilinin yüzü ay olunca benleri de Pervin olur; yine aşığın gözyaşları da Pervin'e benzer (Pala 2012: 370); ancak uzaklığı, yüksekte bulunuşu, elde edilemez oluşu nedeniyle de doğrudan sevgiliye benzetilir.

⁴ Başka örnek beyitler için bk.: Mueyyîrî 1395 hş.: 160/4; 214/1.

Rehî şiirinde sevgiliyi boy bakımından serviye, koku bakımından nesrine, güzellik bakımından aya, uzaklık ve ulaşılabilir olması bakımından Pervin'e benzeterek sevgiliyi bu kelimelerle anmıştır:

در خزان با سرو و نسرينم بهاری تازه بود در زمین با ماه و پروین آسمانی داشتم

(Mueyyîrî 1395 hş.: 180/5)

Sonbaharda servi ve nesrinle taze bir baharım vardır; yeryüzünde gökyüzündeki ay ve Pervin'leyim.

6. Perî-Peri,⁵ Perîzâd-Peri Soylu, Perîrûy-Peri Yüzlü

Peri inanışa göre çok güzel ve çekici olduğundan şairlerin dizelerinde güzelliğin simgesi olarak kullanılmıştır. Güzelliği yanında farklı şekillere girebilme, insanları kendilerine âşık etme ve bir görünüp bir kaybolma gibi özellikleriyle de sevgiliye benzetilmektedir (Enverî 1383 hş.: I, 215; Bozkurt 2007: 232; Pala 2012: 369).

Rehî şiirlerinde sevgilinin peri kadar güzel, çekici ve saklı olduğunu ifade etmek için ondan peri, peri soylu ve peri yüzlü olarak bahseder:

گفتمش ای پری که را مائی؟ گفت بخت رمیده را مانم

(Mueyyîrî 1395 hş.: 152/9)

Ona “ey peri kimi bekliyorsun?” dedim, “korkak bahtı bekliyorum” dedi.

عقل کوتاه نظر آهنگ نظر بازی کرد تا پریزاد من امشب ز پریخانه امید

(Mueyyîrî 1395 hş.: 195/4)

Kut fikirli akıl, gözümü yanlttı; sanki benim peri soylum, perihaneden çıktı bu gece.

رود هر ذره خاکم به دنبال پریرویی غبار من به صحرای طلب از پانمیافتد

(Mueyyîrî 1395 hş.: 213/5)

Toprağımın her zerresi bir peri yüzlünün peşinden gider, benim [bir] zerrem arzu çölünde yürümekten yorulmaz.

7. Cân-Can⁶, Cânperver-Hayat Veren, Ârâm-i Cân-Gönül Huzuru

Divan şiirinde sevgili, can gibi aşığın hayatta kalmasını sağlayan bir unsur olup, aşığa can bahşeden, hayat veren bir özellik taşımaktadır; dolayısıyla şairler, dizelerinde sevgiliye can, ruh, nefes, hayat anlamlarına gelen جان/cân ismiyle (Amîd 1389 hş.: 422) hitap etmişlerdir.

Rehî sevgili için جان/cân-can ismi dışında پرور/cânperver-hayat veren, ruhu besleyen sıfatını ve آرام-جان/ârâm-i cân-gönül huzuru, gönül rahatı terkiğini kullanmıştır:

⁵ Başka örnek beyit için bk.: Mueyyîrî 1395 hş.: 148/8.

⁶ Başka örnek beyitler için bk.: Mueyyîrî 1395 hş.: 138/1; 178/2.

چون زلف توام جانا در عین پریشانی چون باد سحرگام در بی سر و سامانی

(Mueyyîrî 1395 hş.: 126/1)

Ey can, zülfün gibi aynı perişanım seher vakti rüzgârı gibi tertipsiz, düzensizim.

آن قدر با آتش دل ساختم تا سوختم بی تو ای آرام جان یا ساختم یا سوختم

(Mueyyîrî 1395 hş.: 132/1)

O kader beni gönül ateşiyle yanana kadar pişirdi; ey gönlün huzuru, sensiz ya piştim ya da yandım.

خیال‌انگیز و جان‌پرور چو بوی گل سراپایی نداری غیر از این عیبی که می‌دانی که زیبایی

(Mueyyîrî 1395 hş.: 140/1)

Baştan ayağa gül kokusu gibi hayallere salan ve hayat veren, güzelliğini bilmen dışında başka ayıbın yoktur senin.

8. خسرو/Hosrev-Hükümdar⁷

Divan şiirinde şah, sultan, han, hükümdar, padişah kelimeleri sevgiliye en çok benzetilen unsurlardandır. Sevgili güzellik, gönül, can âleminin ve mülkünün sultanıdır. Güzellerin önderidir. Adalet ve ihsan ondan istenir, güzellik ülkesi onunla abad olur (Tolasa 2001: 155). Rehî şiirlerinde sevgili için خسرو/hosrev (hükümdar, padişah) ve امیر/emîr (emir, padişah) sıfatlarını kullanmıştır:

خسروان حسن را پاس فقیران نیست نیست گر به تلخی جان دهد فرهاد شیرین فارغ است

(Mueyyîrî 1395 hş.: 183/4)

Güzellik padişahlarının fakirlere hürmeti yoktur; Ferhat acıyla can verse de Şirin'in umurunda olmaz.

رهی ز لاله و گل نشکفد بهار مرا بهار من گل روی امیر و گلچین است

(Mueyyîrî 1395 hş.: 208/7)

Benim için bahar, lale ve gülden dolayı açmaz, benim baharım sultanın ve bahçıvanın gül yüzüdür.

9. خرمن/Hermen-Harman

Harman bütün güzellikleri tazeliği, yeşilliği, çiçekleri içinde barındırdığı için bütünüyle sevgiliye benzetilir. Şair sevgilisinden çiçeklenmiş, tomurcuklanmış harman diye bahsederek sevgilinin tazeliğine, diriliğine, güzelliğine işaret etmiştir:

از جلوه تو سینه چو گل چاک شد مرا ای خرمن شکوفه بر و دوش کیستی؟

(Mueyyîrî 1395 hş.: 162/2)

⁷ Başka örnek beyit için bk.: Mueyyîrî 1395 hş.: 129/8.

Senin cilvenden dolayı yüreğim gül gibi parçalandı, ey çiçeklenmiş harman, kimin yanındasın?

10. خوب/Hûb-Güzel, خوبان/Hûbân-Güzeller⁸

Sevgilin güzel, güzel yüzlü, latif ve zarif olduğunu ifade etmek için sevgili خوب/hûb sıfatıyla anılmaktadır. Sıfatların çoğul eki alarak isimleşmesi sebebiyle خوبان/hûbân güzeller ismi de sevgilileri karşılamaktadır. Şair sevgililerin bu isminden faydalanır:

پیش خوبانم اعتباری نیست جنس ارزان خریدہ را مانم

(Mueyyîrî 1395 hş.: 152/4)

Güzellerin nezdinde bir itibarım yoktur; ucuz satın alınmış bir mal gibiyim.

11. دلبر/Dilber-Dilber, دلارام/Dilâram-Gönle Huzur Veren

Divan şiirinde sevgili için en çok kullanılan hitaplardan olan دلبر/dilber ve دلارام/dilârâm kelimeleri cazibesi ve güzelliğiyle ilgi çekip kendine aşık eden; gönle huzur, mutluluk veren sevgiliyi ifade eder (Enverî 1383 hş.: I, 687-688). Rehî de sevgili için bu sıfatları kullanmıştır:

چون طفل ہرزہ پوی بہر سوی می دویم اشک از قفای دلبر و من از قفای اشک

(Mueyyîrî 1395 hş.: 137/6)

Anlamsızca oradan oraya koşan bir çocuk gibi her tarafa koşuyoruz; gözyaşı sevgilinin ardından ben de gözyaşımın ardından.

نہ جان بی نصیبم را پیامی از دلارامی نہ شام بی فروغم را نشانی از سحرگاہی

(Mueyyîrî 1395 hş.: 130/2)

Ne nasipsiz canıma sevgiliden bir eser var; ne de karanlık geceme seher vaktinden bir iz var.

12. دوست/Dûst-Dost⁹

Sevilen, güvenilen, yakın arkadaş, gönüldaş, iyi anlaşılabilir kimse anlamlarına gelen dost kelimesi (Dihhudâ 1351 hş.: 386) divan şiirinde sevgiliden kinaye olarak kullanılmaktadır. Rehî aşağıdaki beytinde dostlar demekle sevgilileri kast etmiştir:

اگر نمی طلبی رنج نا امید را ز دوستان و عزیزان مدار چشم امید

(Mueyyîrî 1395 hş.: 200/4)

Ümitsizliğin acısını çekmek istemiyorsan, dostlardan ve azizlerden [bir şey] umma.

⁸ Başka örnek beyit için bk.: Mueyyîrî 1395 hş.: 226/6.

⁹ Başka örnek beyit için bk.: Mueyyîrî 1395 hş.: 158/7.

13. ساقی/Sâkî-Saki¹⁰

Divan edebiyatında şairler saki kelimesini şarap sunan, şarap dağıtan anlamlarında kullanmışlardır (Bahadır 2013: 225); ancak saki mefhumuyla asıl kastedilen sevgilidir. Saki güzelliğiyle dikkat çeker, iştret meclisine neşe ve canlılık verir. Âşık sakinin sunduğu içkiyle değil, onun güzelliğinden sarhoş olur; tüm bu yönleriyle şairin gözünde sevgili bir sakidir (Enverî 1383 hş.: II, 878; Tolasa 2001: 117; Pala 2012: 387). Rehî sevgiliyi güzellik ve güzelliğiyle sarhoş etme yönleriyle sakiye benzeterek sevgilisine saki diye seslenmiştir:

ساقی بده پیمانہ ای ز آن می کہ بی خویشم کند بر حسن شورانگیز تو عاشق تر از پیشم کند

(Mueyyîrî 1395 hş.: 128/1)

Saki, beni kendimden geçirip, heyecan verici güzelliğine öncesinden daha çok âşık eden o şarapla dolu bir kadeh ver bana.

14. سرو/Serv-Servi¹¹

Sevgilinin boyunun en çok benzetildiği unsur olan servi istiare yoluyla bazen uzun, düzgün boylu sevgiliyi bazen de bizzat sevgiliyi ifade eder (Tolasa 2001: 268). Şair aşağıdaki beytinde sevgilisinin serviye benzer boyuna işaret ederek onu “gümüş tenli servi” tamlamasıyla anmıştır. Ayrıca şair gazellerinde سرو/roan/serv-i revân tabirini sevgilinin yürüyüşünü,¹² سرو سهی/serv-i sehî tabirini sevgilinin boyunu¹³ tasvir etmek için kullanmış ve sevgiliyi kastetmiştir.

تا دامن از من کشیدی ای سرو سیمین تن من هر شب ز خونابه دل پر گل بود دامن من

(Mueyyîrî 1395 hş.: 178/1)

Ey benim gümüş tenli, servi boylu sevgilim benden uzaklaşıp gidersen, her gece gönlün kanlı yaşından eteğim çamurla dolar.

15. سیمبر/Simber-Gümüş Tenli

Divan edebiyatında سیم تن/simten, سیم بدن/simbeden, سیمینبر/simînber, سیمبر/simber gibi tabirler daha çok sevgilinin bedeni, teni ile ilişkili olarak kullanılır (Erdoğan 2013: 464-465). Şair سیمتن /simten, سیمبر/simber tabirlerini, gümüş gibi beyaz tenli sevgiliden kinaye (Enverî 1383 hş.: II, 983) olarak kullanmıştır:¹⁴

دگر ز جان من ای سیمبر چه می خواهی؟ ربوده‌ای دل زارم دگر چه می خواهی؟

(Mueyyîrî 1395 hş.: 206/1)

Ey gümüş tenli sevgili, daha ne istersin canımdan? Perişan gönlümü çalmışsın daha ne istersin?

¹⁰ Başka örnek beyitler için bk.: Mueyyîrî 1395 hş.: 139/4; 150/2; 151/3.

¹¹ Başka örnek beyitler için bk.: Mueyyîrî 1395 hş.: 164/6; 180/5; 222/3.

¹² Örnek beyit için bk.: Mueyyîrî 1395 hş.: 180/2.

¹³ Örnek beyitler için bk.: Mueyyîrî 1395 hş.: 128/5; 135/8.

¹⁴ Başka örnek beyit için bk.: Mueyyîrî 1395 hş.: 169/2.

کامی نبرده ایم از آن سیمتن رهی از دور بوسه بر رخ مهتاب داده‌ایم

(Mueyyîrî 1395 hş.: 165/5)

O gümüş tenli sevgiliden muradımıza ermemişiz, uzaktan mehtabın yanağına öpücük veririz.

16. شاهد/Şâhid-Şahit¹⁵

Tanık, şahit, örnek, misal anlamlarına gelen شاهد/şâhid kelimesi; sevgili, maşuk, sevilen, güzel, sevimli, güzel yüzlü kelimelerden kinaye olarak kullanılmaktadır. (Enverî 1383 hş.: II, 995; Amîd 1389 hş.: 782) Rehî güzelliğın timsali olan sevgilisini bu kelimeyle anar:

چه غم کان نوش لب در ساغرم خونابه می‌ریزد من از ساقی ستم جویم من از شاهد جفا خواهم

(Mueyyîrî 1395 hş.: 151/3)

O tatlı dudaklı kadehime kan dökse ne gam; ben sakiden sitem isterim, sevgiliden ceefa dilerim.

17. شعله/Şu'le-Ateş

Ateş şiirlerde daha çok aşkın çekmiş veya duymuş olduğu aşk ıstırabını, yaşadığı hasreti ve ayrılık acısını tasvir eder. Genellikle renk bakımından sevgilinin yanağına, dudağına benzetilen ateş mefhumu (Tolasa 2001: 447-448) yakma özelliğine sahip olduğu için bütünüyle sevgiliyi ifade eder. Ateşin en çok tehlike teşkil ettiği yer harmandır. Ateş sevgili olunca yaktığı yer gönül harmanı olur. Şair beytinde bu benzetmeleri kullanarak sevgiliye ateş, gönle harman demiştir:

جانا رخم زرد خواهی جانم پر از درد خواهی دامن چه ها کرد خواهی ای شعله با خرمن من

(Mueyyîrî 1395 hş.: 178/2)

Ey can, yüzümün sararmasını, gönlümün dertle dolmasını istersin; ey alev harmanuma neler yapmak istediğini bilirim.

18. شمع/Şem-Mum¹⁶

Divan şiirinde mum daha çok yanması ve ışık kaynağı olması ile işlenir; sevgili, sevgilinin yanağı, yüzü ve güzelliği ışık saçması ve aydınlatması bakımından muma benzetilir (Pala 2012: 427). Mum ile sıklıkla anılan pervane ise gerçek bir aşkın timsali olarak görülür (Tolasa 2001: 461). Şair mumun aydınlığıyla verdiği neşe hâlden dolayı muma, neşe mumu demiş ve bu terkiplerle sevgiliyi kastetmiştir; böylelikle de sevgilinin hem neşe verdiğini hem ışık saçtığını dile getirmiştir. Ayrıca şair sevgiliyi muma benzetince kendini mumun etrafında dönüp dolaşan en sonunda da ateşe atan pervaneye benzetmiştir.

¹⁵ Başka örnek beyitler için bk.: Mueyyîrî 1395 hş.: 126/4; 180/5; 186/2; 215/3.

¹⁶ Başka örnek beyitler için bk.: Mueyyîrî 1395 hş.: 143/4; 207/2.

گرد آن شمع طرب می‌سوختم پروانهوار پای آن سرو روان اشک روانی داشتم

(Mueyyîrî 1395 hş.: 180/2)

O neşe mumunun etrafında pervane gibi yandım; o salına salına yürüyen servinin ayağında akan gözyaşım vardır.

19. شوخ/Şûh-Şuh

Cesur, küstah, mutlu, güzel, sevinçli, şakacı anlamlarına gelen شوخ/şûh kelimesi (Amîd 1389 hş.: 777) divan şiirinde daha çok sevgilinin gözü için müşebbehünbih olarak kullanılmakta (Rami 1994: 22); bununla birlikte cesur ve korkusuz olma, güzel ve mutlu olma gibi ilgilerle sevgili isminin yerine kullanılmaktadır. Bu durumda asıl kastedilen şuh bakışlı, mutlu, güzel, küstah sevgilidir. Rehî şiirinde sevgiliye شوخ/şûh der:

زین بیش ره‌ی ناله مکن در بر آن شوخ ترسم که ز نالیدن بسیار گریزد

(Mueyyîrî 1395 hş.: 212/6)

Rehî o sevgili için daha fazla ağlayıp inleme; fazla ağlamandan dolayı kaçmasından korkarım.

20. صبح/Sobh-Sabah

Divan şiirinde sabah, bir karanlıktan, sessizlik ve istirahatın sonra aydınlığı parlaklığı, temizliği, tazeliği, güzelliği yönüyle ele alınmaktadır (Tolasa 2001: 430). Tüm bu münasebetlerle çoğunlukla sevgilinin yanağı ve yüzü için müşebbehünbih olan sabah kelimesi sevgilinin ismi yerine de kullanılan kelimelerdendir. Rehî sevgilisini “sabah yüzlü” diye anmış, yüzünün tazeliğine, temizliğine ve güzelliğine işaret etmiştir:

ز آرام جدا از فتنه روی دلارامی سیروزم چو شب در حسرت صبح بناگوشی

(Mueyyîrî 1395 hş.: 149/3)

Bir gönle huzur verenin [sevgilinin] yüzünün fitnesi yüzünden huzurdan ayırırım, günüm ise bir sabah yüzlünün hasretinde gece gibi.

21. صیاد/Seyyâd-Avcı¹⁷

Divan edebiyatında genellikle aşığın kendisi, canı ya da gönlü avdır; avcı ise yine genellikle sevgili; özellikle sevgilinin gözü, gamzesi ve saçıdır (Erdoğan 2013: 69; Tolasa 2001: 106). Şair şiirinde avcı kelimesiyle sevgiliyi kastedmiş, ona tutsak olmayı, özgür yaşamaktan daha iyi görmüştür:

دام صیاد از چمن دلخواه تر باشد مرا من نه آن مرغ که فریاد از گرفتاری کند

(Mueyyîrî 1395 hş.: 226/4)

Benim için avcının tuzağı çimenden daha çekicidir; tutsaklıktan feryat eden o kuş değilim ben.

¹⁷ Başka örnek beyit için bk.: Mueyyîrî 1395 hş.: 178/12.

22. عزیز/Azîz-Azîz¹⁸

Azîz, değerli, kıymetli, asil, saygın gibi anlamlara gelen عزیز/azîz kelimesi (Amîd 1389 hş.: 422) sevgilinin asaletini, yüceliğini, kıymetini ifade etmek için sevgiliden kinaye olarak kullanılan bir sıfattır. Rehî gazellerinde bu sıfatı “ن” çoğul ekiyle kullanarak isimleştirmiş ve sevgililer için عزیزان/azîzân ismini kullanmıştır:

ناگزیر از ناله ام در ماتم دل چون کنم؟ مرهم داغ عزیزان غیر شیون نیست نیست

(Mueyyîrî 1395 hş.: 158/6)

Ağlayıp inlemeye mecburum; gönül mateminde ne yapayım? Sevgililerin açtığı yaraya feryat figandan başka merhem yoktur yoktur.

23. فتنه/Fitne-Fitne

Divan şairlerine göre sevgilinin güzelliği, beni, yüzü, yanağı, zülfü, boyu fitne sebebidir; kargaşa ve karışıklık çıkarır (Pala 2012: 158). Rehî sevgilinin fitne çıkaran zülfüne işaret etmiş; ancak sevgiliye fitne diyerek asıl fitne çıkaranın tüm güzellikleri barındıran sevgilinin kendisi olduğunu söylemek istemiştir:

امشب کمند زلف ترا تاب دیگری است ای فتنه در کمین دل و هوش کیستی؟

(Mueyyîrî 1395 hş.: 162/5)

Bu gece zülfünün kemendinin başka bir parlaklığı var, ey fitne kimin gönlüne, aklına pusu kurarsın?

24. کوکب/Kovkeb-Yıldız

Divan şiirinde کوکب/sitâre, اختر/ahter, نجم/necm gibi eş anlamlılarıyla ve daha çok gözyaşından kinaye olarak kullanılan yıldız kelimesi (Enverî 1383 hş.: II, 1301), parlaklık, güzellik veya güzel yüze sahip olma bakımından sevgiliye benzetilir. Şair her kişinin gökyüzünde bir yıldız oluşu inancına (Enverî 1383 hş.: II, 899) dayanarak sevgiliye gökyüzündeki ümit yıldızının sahibi olarak görmüş, ona ümit yıldızı diye seslenmiştir:

همچون هلال بهر تو آغوش من تهی است ای کوکب امید در آغوش کیستی؟

(Mueyyîrî 1395 hş.: 162/3)

Senin için kucağım boştur hilal gibi; ey ümit yıldızı, kimin kucağındasın?

25. گل/Gol-Gül¹⁹, گلبن/Golbon-Gül ağacı

Divan şiirinde gül sevgiliyi sembolize eder, sevgiliye mahsus tüm özellikleri taşır; rengi, şekli, kokusu, tazeliği, narinliği ve çekiciliği yönüyle gül ile sevgilinin yüzü, yanağı, dudağı, kokusu, alnı, teri, elleri arasında sıkı ilgi vardır. Bazen gül sevgiliye ait bu güzellik unsurlarına; bazen de bu güzellik unsurları güle benzetilir. گلبن/golbon kelimesi ise inceliği ve düzgünlüğü bakımından sevgilinin boyu için müşebbehünbih olmaktadır. (Kumaz 1996:

¹⁸ Başka örnek beyitler için bk.: Mueyyîrî 1395 hş.: 127/2; 148/1; 200/4.

¹⁹ Başka örnek beyitler için bk.: Mueyyîrî 1395 hş.: 127/1; 142/5; 148/7; 149/4; 157/4; 171/1; 176/4; 199/3; 223/1.

219-220; Tolasa 2001: 468; Uzunoğlu Sayın 2018: 54). Rehî de şiirinde sevgiliye gül demiş; sevgilinin her hâliyle bir gül olduğunu anlatmak istemiştir; ayrıca sevgili için gülfidanı kelimesini kullanarak sevgilinin boyuna işaret etmiştir:

ما به آن گل از وفای خویشتن دل بسته ایم ورنه این صحرا تهی از لاله سیراب نیست

(Mueyyîrî 1395 hş.: 144/6)

Biz o güle kendi vefamız yüzünden gönül bağladık; yoksa bu sahra taze laleyle doludur.

به پای گلبنی جان داده‌ام اما نمی‌دانم که می‌افتد به خاکم سایه گل یا نمی‌افتد

(Mueyyîrî 1395 hş.: 213/4)

Gülfidanının ayağında can vermişim; ama toprağıma gülün gölgesi düşer mi düşmez mi bilmem.

26. لاله/لاله روی/Lâlerûy-Lale yüzlü²⁰

Lale yabani bir çiçek oluşu, çabuk solması, suya ihtiyaç duyması gibi özelliklerle şiirlerde çok sözü edilen bir çiçektir. Genellikle kırmızı rengi ile sevgilinin yanağı ve aşığın gözyaşına benzetilir (Pala: 2012 284); ayrıca kırmızı yanaklı ve güzel yüzlü sevgiliden kinaye olarak kullanılır (Enverî 1383 hş.: II, 1403). Rehî şiirlerinde sevgilinin yüzünü güzellik bakımından laleye benzeterek sevgiliye لاله روی/lâlerûy-lale yüzlü demiştir:

خفته از مستی به دامن ترم آن لالهروی برق از گرمی در آغوش سحاب افتاده است

(Mueyyîrî 1395 hş.: 150/3)

O lale yüzlü sarhoşluk yüzünden ıslak eteğimde uyumuş; sıcaklıktan bulutun kucağına şimşek düşmüş.

27. ماه/Mâh, مه/Mih-Ay²¹

Divan şiirinde ay genellikle bir güzellik kaynağı ve timsali olması yönüyle ele alınmaktadır. El değmemişlik, yanına yaklaşılamama, uzaktan seyretme, her gece görünmeme, bir yerde karar kılmama, karanlığı aydınlatma, parlaklık, yüksekte bulunma, yüzündeki siyah lekeler gibi özellikleriyle sevgilinin müşebbehünbihi olarak kullanılmaktadır. Sevgilinin kendisi ay olduğu gibi yüzü, yanağı ve alını da ay gibidir (Pala 2012: 42; Tolasa 2001: 417). Ay kelimesi; etkileyici, oldukça güzel, güzel yüzden kinaye olarak kullanılmaktadır (Enverî 1383 hş.: II, 1438). Şair gazellerinde sevgilinin yüzünü güzellik ve parlaklık yönüyle aya benzeterek onu doğrudan doğruya ay ismiyle anmıştır:

گفتی اندر خواب بینی بعد از این روی مرا ماه من در چشم عاشق آب هست و خواب نیست

(Mueyyîrî 1395 hş.: 144/9)

“Benim yüzümü bundan sonra rüyanda görürsün” dedin; benim sevgilim aşığın gözünde gözyaşındır, uyku değil.

²⁰ Başka örnek beyitler için bk.: Mueyyîrî 1395 hş.: 143/1; 157/6.

²¹ Başka örnek beyitler için bk.: Mueyyîrî 1395 hş.: 130/3; 136/7; 180/4; 196/3; 223/3.

28. نوش لب/Nuşleb-Tatlı dudaklı²²

Divan şiirinde dudak üzerinde en çok durulan bir güzellik unsurudur. Onun önemi rengiyle, dar ve yuvarlak hâliyle kenarındaki beni ve ayva tüyleriyle. Bununla birlikte şaraba, mezeye, yakuta, mercana, inciye, şekerle, bala, ateşe, goncaya, güle ...vb. benzetilmektedir (Tolasa 2001: 247-249). Şair نوش/nûş kelimesinin leziz, bal, tatlı gibi anlamlarından faydalanarak sevgilinin dudağını şekere benzetmiş; ona tatlı dudaklı diye seslenmiştir:

ای نوش لب که بوسه به ما کرده ای حرام گر خون ما چو باده بنوشی حلال تو

(Mueyyîrî 1395 hş.: 222/2)

Ey bize öpücüğü haram eden tatlı dudaklı, kanımızı şarap gibi içsen sana helaldir.

29. نسرين/Nesrîn-Nesrin

Beyaz, küçük ve güzel kokulu bir çiçek olan nesrin (Amîd 1389 hş.: 1123) kokusu ve rengi yönüyle daha çok sevgilinin yüzüne ve yanağına benzetilerek söz konusu edilir. Rehî şiirinde sevgiliyi boy bakımından serviye, koku bakımından nesrine, güzellik bakımından aya, uzaklık bakımından Pervin'e benzeterek bu kelimelerle sevgiliyi anmıştır:

در خزان با سرو و نسرينم بهاری تازه بود در زمین با ماه و پروین آسمانی داشتم

(Mueyyîrî 1395 hş.: 180/5)

Sonbaharda servi ve nesrinle taze bir baharım vardır; yeryüzünde gökyüzündeki ay ve Pervin'leyim.

30. یار/Yâr-Yar²³

Dost, arkadaş, yoldaş, sevilen, imdada koşan anlamlarına gelen یار/yâr kelimesi (Amîd 1389 hş.: 1188) doğrudan doğruya sevgilinin ismi olarak kullanılmaktadır. Rehî de birçok beytinde sevgilinin yar ismini kullanmıştır:

خفتم بیاد یار در آغوش گل ولی آغوش گل کجا و بر و دوش او کجا؟

(Mueyyîrî 1395 hş.: 193/4)

Sevgilinin yâdıyla gülün kucagında uyudum; fakat gülün kucağı nere, onun kucağı nere?

Sonuç

Aşk konusu divan şiirinde öncelikli işlenen konulardandır. Sevgili ise divan şiirinin başkişisidir. Sevgili şairin hayal dünyasında çeşitli benzetmelere konu olur ve şiirlerde çeşitli isim ve sıfatlarla anılır. Ay, âb-ı hayat, bahar, can, canan, dost, fitne, huri, mahbup, maşuk, Hızır, Yusuf, Süleyman, güzel, sanem, şah, sultan, servi, şuh, tabip, dilber, bîvefa, dildar, dilara, gül, gülizar, melek, mum, saki, peri, peri yüzlü, mutrib, yar gibi kelimeler çoğu zaman istiare yoluyla sevgiliyi ifade etmek için kullanılır.

²² Başka örnek beyitler için bk.: Mueyyîrî 1395 hş.: 149/4; 151/3.

²³ Başka örnek beyitler için bk.: Mueyyîrî 1395 hş.: 135/1; 136/1; 165/2; 171/1; 177/1; 181/1; 185/4; 188/8; 194/6; 217/5; 223/2; 226/1.

Modern İran şairlerinden, âşık bir divan şairi Rehî-yî Mueyyîrî de âşıkane bir dille kaleme aldığı gazellerinde sevgiliyi ya doğrudan doğruya ismi olan kelimelerle ya da teşbih, istiare ve kinaye yoluyla birçok isim, sıfat ve terkiplerle anmıştır.

Şairin 1112 beyitten oluşan 155 gazelinin incelenmesi sonucunda sevgili mefhumuna ya direkt olarak ismi olan veya ismi yerine kullanılan şu kelimeler altında tesadüf edilmiştir: آفتاب/âftâb-güneş (3), آهو/âhû-ahu (2), بوت/bot-put (2), صنم/sanem-sanem (1), بهار/behâr-bahar (2), نوبهار/nevbehâr-ilkbahar (2), پری/perî-peri (2), پرسزاد /perîzâd-peri soylu (1), پریروی/perîrûy-peri yüzlü (1), پروین/Pervîn-Pervin (1), جان/cân-can (2), جان‌پرور/cânperver-hayat veren (1), آرام‌جان /âram-i cân-gönül huzuru (1), خسرو/hosrev-hükümdar (1), امیر/emîr-emir (2), خرمن/hermen-harman (1), خوبان/hûbân-güzeller (2), دلبر/dilber-dilber (1), دل‌ارام /dilârâm-gönle huzur veren (1), دوست/dûst-dost (2), ساقی/sâkî-saki (4), سرو/serv-servi (4), سیمبر/sîmber-gümüş tenli (1), شاهد/şâhid-şahit (5), شعله/şu'le-ateş (1), شمع/şem-mum (3), شوخ/şûh-şuh (1), صبح/sobh-sabah (1), صیاد/seyyâd-avcı (2), عزیز/azîz-değerli (4), فتنه/fitne-fitne (1), ککب/kovkeb-yıldız (1), گل/gol-gül (10), گلبن/golbon-gül ağacı (1), لاله‌روی/lâlerûy-lale yüzlü (3), ماه/mâh-ay (6), لب‌نوش/nûşleb-tatlı dudaklı (3), نسرين/nesrîn-nesrin (1), یار/yâr-yar (13). Kelimelerin yanında parantez içerisinde verilen kullanım sıklığına göre şair sevgili için sırasıyla en çok yar, gül, ay, şahit ve servi kelimelerini kullanmıştır. Şairin gazellerinde divan şiirinde sıklıkla kullanılan sevgilinin maşuk ismine ise hiç yer vermemesi dikkat çekicidir.

Kaynaklar

- Amîd, Hasan. (1389 hş.). *Ferheng-i Amîd*. Tahran: Neşr-i Ferheng-i Endişmendân.
- Ay, Ümran. (2009). “Divan Şiirinde Güneşin Sevgili Tipine Yansıması Hakkında Bir Değerlendirme”. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 2, 117-162.
- Bahadır, Savaşkan Cem. (2013). *Divan Edebiyatında Şarap ve Şarapla İlgili Unsurlar*. İstanbul: Kitabevi.
- Dihhudâ, Ali Ekber. (1351 hş.). “دوست”, *Lugatnâme*, (XXIX, s. 386). Tahran: Mu’essese-yi İntişârât-i Dânişgâh-i Tahran.
- Enverî, Hasan. (1383 hş.). *Ferheng-i Kinâyât-i Sohen*. Tahran: Ketâbhâne-yi Millî-yi Îrân.
- Erdoğan, Mehtap. (2013). *Güzellik Unsurlarıyla Divan Şiirinde Sevgili*. İstanbul: Kitabevi.
- Erkal, Abdulkadir. (2009). *Divan Şiiri Poetikası (17. Yüzyıl)*. Ankara: Birleşik Dağıtım Kitabevi.
- Kardaş, Sedat. (2012). “Divan Şiirinde Resim ve Heykel”. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 47, 119-146.
- Kurnaz, Cemal. (1996). “Gül”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (XIV, s. 219-222) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Mueyyirî, Rehî. (1379 hş.). *Dîvân-i Kâmil-i Rehî-yi Mueyyirî*. (haz. Keyûmers-i Keyvân). Tahran: İntişârât-ı Mecîd.
- Nebi Bozkurt, “Peri”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (XXXIV, s. 232-233); İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Pala, İskender. (2012). *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Rami, Şerafettin. (1994). *Enisü'l-Uşşak (Klâsik Doğu Edebiyatlarında Sevgiliyle İlgili Mazmunlar)*, (çev. Turgut Karabey, Numan Külekçi, Habib İdris). Ankara: Ecdâd Yayınları.
- Sebûr, E. D. ve Beyât, M. (1387 hş.). Endelib-i Gulşen-i Şi’ir ve Edeb ‘Rehî’, *Pejuheşnâme-yi Ferheng u Edeb*, 6, 239-282.
- Sefercioğlu, Mustafa Nejat. (2017). *Dîvân Şiiri İncelemeleri ve Hocam Âmil Çelebioğlu İçin Yazdıklarım*. İstanbul: Hiperyayın.
- Tolasa, Harun. (2001). *Ahmet Paşa’nın Şiir Dünyası*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Uzunoglu Sayın, Esengül. (Kasım-2018). *Fars Edebiyatında Gül Mazmunu [Öz]. I. Karaman Uluslararası Dil ve Edebiyat Kongresinde sunulan bildiri*, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Karaman.
http://dosya.kmu.edu.tr/kudek/userfiles/files/%C3%96ZET%20K%C4%B0TABI_SON_PDF.pdf